

UNIVERSITY OF CAMBRIDGE INTERNATIONAL EXAMINATIONS
General Certificate of Education Ordinary Level

www.PapaCambridge.com

SETSWANA

3158/02

Paper 2 Literature

October/November 2009

1 hour 30 minutes

Additional Materials: Answer Booklet/Paper

READ THESE INSTRUCTIONS FIRST

If you have been given an Answer Booklet, follow the instructions on the front cover of the Booklet.

Write your Centre number, candidate number and name on all the work you hand in.

Write in dark blue or black pen.

Do not use staples, paper clips, highlighters, glue or correction fluid.

You should refer to the instructions printed overleaf with the questions.

At the end of the examination, fasten all your work securely together.

The number of marks is given in brackets [] at the end of each question or part question.

BUISA DITAELO TSE PELE

Fa e le gore o filwe bukana e go arabelwang mo go yone, tsweetswee, ela tlhoko ditaelo tse di kwa tshimologong ya bukana.

Kwala nomoro ya lefelo le o kwalelang mo go lone, nomoro ya gago le leina la gago mo pampiring nngwe le nngwe e o kwalelang mo go yone.

Kwala ka pene e e botala jwa loapi jo bo tseneletseng kgotsa ka pene e ntsho.

Se dirise sepe sa ditshitswana tse di tshwarang dipampiri, kgotsa metako epe, kgotsa dilo tse di manegang le tsone dilo tse di dirisiwang go sutlha kgotsa go baakanya.

Tswee-tswee, ela tlhoko ditaelo tse di tsamaelanang le dipotso.

Kwa bofelong jwa tlhatlhobo, bofelela mmogo sengwe le sengwe se o se kwadileng.

Palo ya maduo e supiwa mo masakananeng [] kwa bokhutlong jwa potso nngwe le nngwe kgotsa bontlha jwa potso.

This document consists of **7** printed pages and **1** blank page.

* 1 5 8 2 0 7 7 1 4 5 *

Section A

KAROLO A: KHUTSWE/PADI

Ela tlhoko: Kwala boleele jwa tsebe le seripa mo potsong nngwe le nngwe.

Araba Potso 1(a) kgotsa Potso 1(b).

1 (a) *Maraledi a sa le pele* – M. O. Mothei

Bala temana e e fa tlase morago o itse go araba potso e e latelang:

Nako e ne e ka nna ya botlhanano mo mosong fa mme MaLetang a kurusiwa ke selelo se se bofitlha sa lesea. 'Batho ba ba sa tshabeng go golega ba bangwe.' A tla a tshwere pelo ka seatla. A fithela mongwe a le phuagantse mo ntlwaneng ya gagwe ya motiketsa. A tsena mo pitlaganong e kgolo thata. Kana o tla tshwanelwa ke go di tthalosa ka mebala! Bontleng a amoga le ka digole tota. Botshabelo ya nna mapodisi. Ba mo inola.

(Tsebe 9)

Supa bonnete jwa seane se: 'Khutsana e e sa sweng, e letile monono' o ikaegile ka ditiragalo tsa padi e. [25]

Kgotsa(b) *Mosekela mpeng* – T. Mbuya

Ka Setswana go tle go tse: "*Lesilo ga le iteiwe mo matlhong, le iteiwa mo maragong*".

Motho fa a go jaletsa, ga a tshwanela go supetsa lefatshe lotlhe gore o lesilo. A go ntse jalo malebana le kgotlhang e re e fitlhelang magareng ga Maesimane le Batswana mo motseng o wa ga Kgosi Suping? Anela ka botlalo. [25]

Section B

KAROLO B: MOTSHAMEKO/TERAMA

Araba Potso 2(a) kgotsa Potso 2(b).

2 (a) *Motho ntsi* – L. M. Mphale

Bala temana e e latelang, morago o arabe dipotso tse di e latelang.

Ketlatheng: (O bua a le nosi) *Ke tlelwa ke poifo, ga se gore banna bale ba ne ba mphitlhela gongwe monna wa me o iketse badimong. Pelo ya me e nnetse go garoga gangwe le gape. Nnyaa, ga ke bone gore ba ka loba loso ba itse gore loso lo mo mojeng wa kobo. E rile fa ke nyalwa ba nthaya ba re mosadi o tshwanetse go aramela ditlhabi fela ke rapela Modimo gore a mphe ngwana yo o tla nthusang fa ke tlhapisa Maoka. Ke ka itumela fa nka tshola ngwana wa mosetsana gore ke nne ke mo roma kwa nokeng le go re apeela. Kana ene e ka re le phirima jaana a bo a ntlhapisa dipitsa a tlhadia bogobe. Ruri ke a tle ke eletse fa ke bona Ditsholo a rwalela dikgong. Ke ntse ke re le nna ngwaga mongwe ke tla bo ke tsholetse Maoka ngwana wa mosetsana. Mma ke tlhatswe dijana go baakanya tse ke lalelang ka tsone.*

(Tsebe 7)

Dipotso:

- (i) Lelapa la gaabo Maoka e kete le palangwe ke madimabe fela. A ke nnete? Fa o dumalana le ntlha e, e tshegetse ka dikao go tswa mo ditragalong tsa terama e. [6]
- (ii) Ke eng se se dirang gore Ketlatheng a garoge pelo? [4]
- (iii) Ka tota 'nko ga e dupe' e bile, 'tsholofelo ga e tlhabise ditlhong'.
- Ketlatheng o ne a soletse eng se setona jaana mo lonyalong lwa gagwe? [5]
 - Ke eng se se neng sa diragala, se se neng sa netefatsa gore ka tota "nko ga e dupe", mo botshelong jwa ga Ketlatheng? Anela ka botlalo. [10]

Kgotsa(b) *Ngwanaka, o tla nkgopola* – M. Lempadi

Bala temana e e latelang, morago o arabe potso e e latelang.

Akofang: *A selo se se tlhabisang ditlhong! A ngwana o ka inyadisa a se na le ope wa batsadi? Le bone ba ba nyaletsweng, a ba tshela sentle mo ditlhaloganyong? Kana ke bone bomajela, ba ba fetsang ngwana wa motho ba bo ba mo re taa! A ba re ba na le mogwe le kwa bogwagwadi? Ba itse jang gongwe ba nyaletse ke baloi? (O tsena mo ntlong, o bolelela mosadi se a se utlwileng, le ene o sala a akabetse fela.)*

(Tsebe 20)

Potso:

Mafoko a ga malomaagwe Tiroeng e ne e le **ponelopele** ka tota. Ga a ka wela fa fatshe. O ikaegile ka mafoko a ga Akofang, supa gore mafoko a, a nnile nnete jang mo botshelong jwa ga Tiroeng le ba lolapa lwa gaabo. [25]

Section C

KAROLO C: POKO

Araba Potso 3(a) kgotsa Potso 3(b) le Potso 4.

3 (a) *Mahura a poko* – L. Magopane

Baboki ba le bantsi ba kwala poko ba ikaegile ka maitemogelo a bone a ditiragalo tse di fetileng/hisetori – ka jalo, ba tshwaragane le maikutlo a a farologaneng kgotsa ba ama ditiragalo dingwe tse di diragalang mo setšhabeng. Sekaseka leboko le le latelang o tle o itse go araba dipotso tse di latelang:

Kgosi Molefi Pilane

Bagaetsho, nkadimeng ditsebe ke a kopa!
Matlhokwa lo a robaganye go ntsha ditshoka,
Ke tsatsanka kgosi Molefi ngwana 'a bogosi
Wa mophato wa thaka ya Maisa-ntwa.
Ka a sa kakobe go tlasela ditau di le setlhopha
A paletseng dinoga tsa metsi bo Lobengula.

O anapile thuto gareng ga magaga,
A tla goo Kgafela a dira ka diatla;
O fatlhoetse morojana wa kgabo,
A aga botsala jaaka bobi ja segokgo,
A feta a baya Motshodi 'ropeng tsa mmangwana,
Bakgatelha ba bina koma ba ipela.

Lo ka bo lo mpoditse ka lo sebetsa!
Lwa tlogela go utlwa ka ga tsa morakile.
Ke bonye a tshwaraganye le Kgosi Matlala,
Ba tshwaraganetse kgetsi ya tsie bana ba thari 'ntsho,
Ba aga 'tšhaba ya Batswana
Ba re e nne seoposengwe e nna ngatana.

Lo se ka lwa mmona boesesane,
E se re gongwe lwa mo nyatsa ka matlho;
Maloba o ne a apeswa 'tlalo la nkwe,
Mmamosadinyana a mo kaya e se legatlapa,
O mmaletse le dingwe dinatla,
A mmaya fa pele ga diganka,
O re tshwaraganetse le merafe e sele,
Ra tsalana rotlhe le ba ga Mosilikasi.
Ke rumo le le sa kakobeng bontwa dumela,
Re le rometse kwa Kapa Maburu a utlwa,
La ba phunya pelo ba akabala,
Ba itse fa phenyo ba e amogilwe.

E rile la Botswana le lwelwa,
A gana go bona 'tšhaba e tsenwa ke letshoroma;
A seegela thoko gotlhe a go tshwereng,
A lala a phutile mephato yotlhe,
Go tlhakatlhakanya le batlhasedi

Go ogola setšhaba mo 'ganong la ntwā.

Molefi ga se legatlapa ke seganka,
 O thata a lalela dira di mo tlhasetse:
 Lwa gagwe letsholo le ajwa ka malatlhantshwana,
 Le tsenya dira thomomo le letshoroma,
 Molefi a sale a tlhomile le letshoroma,
 Molefi a sale a tlhomile ka tlhogo a le esi,
 Go sale go utlwala mokgosi fela!

Robala o thakgalale golo o go letseng,
 Fa e le ntlontlo tshipidi o re mo natlotse,
 O re eteletse gareng ga dikgwa le dikaka,
 Sama lentswe o ikhutse ke lone mosamo wa bagale,
 Latsa tlhogo sakeng kgomo di se ka tsa tlhobaela,
 O Rara ga re kitla re go lebala ka bosaengkae.

Dipotso:

- Thitokgang/morero wa leboko le ke ofe?
- Mmoki o tsosa maikutlo afe mo go wena?
- Mmoki o lemogile eng ka ga thitokgang/morero wa poko e?
- Maikutlo a gago ke afe malebana le se mmoki a buang ka ga sone?
- Wena o ne o tla bona maitemogelo a, ka tsela efe fa o ne le mmoki?

[15]

3 (b) *Masalela a puo* – M. Kitchin

Bala leboko le le tlhagelelang fa tlase ka kelotlhoko. Fa o feditse go le bala, le tihalose ka botlalo, o neela diteng tsa lona ka mafoko a gago.

Legano o moloji

Ntshang ditsebe, basimane!
Selo seo legano kgorwana,
Le ntsha ditlontlonyane.

Tsa bagolwane le banyana.
Tsa batho ba mankgopane.
Ba iteisanya kgopana.
Fa o bulega molongwana,
Ditswa-ganong di sa kganelwe,
Di kgelela tse di naana!
Go utlwala di sa lebalwe;
Di bolola di fapaana
Ka melodi e sa bolelwe.

Tlhwayang tsebe, basetsana!
Reetsang kgokgotshong tsoo nne,
Go tshologa puo tsa bolotsana,
Di minologa di sa eme;
Go tshologa tsa bohutsana
Matlhotlhapelo a kgonne.

Ikefeng thata go athama,
Nyafalang go bula kgoro
Lo dibela go sa siama.
Ithontsheng le meroro,
Gano le gane go athama
Le ntsha puo le ditoro.

- 4 Bala leboko le le tlhagelelang fa tlase ka kelotlhoko. Fa o feditse go le bala, sekaseka dipona tsa poko tse di fitlhelwang mo lebokong le. Tlhalosa gore mosola wa diponagalo tse, ke ofe mo lebokong le.

Leboko la dikgomo

Malenkhu a marumo,
 Seapaa letoutou,
 Modimo o nko e metsi,
 Mogodungwana o molelo,
 More o fisang banna ditedu,
 Dinya mafura di sa a tloleng;
 Selo sa mosimane wa mokalaka.
 Ka nna nayo ka tlhoka boroko,
 Ka e tlhoka, le gona ka tlhoka boroko.
 Kgomo modimo wa mo gae,
 Modimo o o jeleng rre,
 Le nna ngwana o tla nja!
 Kgomo totlhanya ditšhaba.
 Banyana ba re fa e lela e re mmuo!
 Bagolo ba re ya be e re marumo!
 Ka e se dikgomo e le ditsosamodimo.
 Kgomo e bolaile banna ba le bantsi,
 Naha lona basadi lo bolawa eng?
 A bo rona banna re ipolaya,
 Re ipolaya ka go tllhabana ntwala!
 Manong ga a nke a nna mapiping fela,
 A be a bona dinama tsa batho,
 Tsa banna ba ne ba tllhababela ngope.
 Mma mpone ka moso ke bolola,
 Ampo ke yang go bowa ga ke itse.
 Makolwane re bomadiatlhageng,
 Re bomadimatlalatlala le naga.
 Naha motho yo o rileng kgomo ke mang?
 A ka be a rile mmankwanyana,
 A rile monamaladi mokokotla wa serema banna,
 Ka e ntse e kgaola batho mekwatla.

